

Nr 233.

Av fru **Nordgren** och herr **Olsson** i Mellerud, *angående införande i stadgan för rikets allmänna läroverk och i folkskolestadgan av bestämmelser om skyldighet för lärare att i vissa fall underkasta sig läkarundersökning m. m.*

Nu gällande stadga för rikets allmänna läroverk upptager vissa föreskrifter beträffande huru läkarebetyg, som åtföljer ansökan om tjänstledighet för lärare, som på grund av sjukdom är förhindrad att uppehålla sin befattning, skall vara avfattat. I Kungl. Skolöverstyrelsens cirkulär nr 1 den 12 maj 1905, punkt 2, erinrar Överstyrelsen om att (i anseende till bestämmelserna i Kungl. kungörelsen den 27 aug. 1904 angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk stycket A. h.) dylikt betyg bör avfattas sålunda, att därav *otvetydigt* framgår såväl huruvida den tjänstledighetssökande läraren av sjukdom hindras förrätta sin befattning eller han bör undfå ledighet för svag hälsas vårdande, som ock för huru lång tid tjänstledighet för honom erfordras. Något åläggande för befattningshavaren att med läkarintyg styrka sitt behov av tjänstledighet synes icke föreligga, ej heller stipuleras något om huru lång tid dylik tjänstledighet kan erhållas, utan tyckes denna kunna sträcka sig över en hur lång följd av år som helst, utan begränsning.

I fråga om folkskolorna föreligga, såvitt vi kunnat finna, inga andra stadganden beträffande denna sak än bestämmelserna i § 20, enligt vilka för utbekommande av statsbidrag till vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig lärare fordras, att genom intyg av läkare styrkts, att sjukdomen är av sådan beskaffenhet, att den tjänstledige läraren på grund av densamma varit urståndsatt att vederbörligen uppehålla sin tjänst. Någon begränsning av tiden för sådan tjänstledighet är ej heller här föreskriven.

Ävenså saknas i gällande författningar bestämmelser om att lärare, som på grund av sjukdom, nedsatt arbetsförmåga eller andra liknande orsaker, av vederbörande skolmyndighet anses oförmögen att sköta sin tjänst, skall vara skyldig att underkasta sig läkareundersökning för frågans bedömande, utan ankommer det på hans överordnade att bringa bevisning härför. Att detta förorsakar stora svårigheter och många gånger rent av omöjliggöres, torde ligga i öppen dager. Såväl detta, att en på grund av sjukdom eller liknande orsaker arbetsoförmögen lärare icke utan sin egen vilja skall kunna permitteras från sin tjänst eller tvångspensioneras om så finnes nödigt, som ock att tjänstledighet på grund av sjukdom kan erhållas för obegränsad tid och utan tvång för styrkandet med läkarebetyg, vilket senare medför platsens uppehållande genom vikariat, måste

betraktas såsom i hög grad otillfredsställande ur skolans synpunkt och torde icke vara ägnat att gagna arbetet inom densamma. Missnöjet med en sådan sakernas ordning är också ganska stort såväl inom vederbörande skolstyrelser som ock bland lärjungarnas föräldrar och målsmän. Vilket är helt naturligt, då lärjungarnas möjligheter att inhämta kunskaper liksom deras utveckling och karaktärsdaning är i högsta grad beroende på en lärares duglighet och skicklighet, och ett allt för ofta skeende ombyte av lärare är till nackdel för lärjungarna och för skolarbetet i sin helhet. Som det nu är, förekommer det icke så sällan både att en av sjukdom arbetsförmögen lärare kvarblir i tjänsten som ock att en lärare har tjänstledighet på grund av sjukdom år efter år och befattningen uppehålls genom vikariat. Exempel finnes där läroverkslärare varit tjänstledig *tio år i följd* på grund av sjukdom och hans tjänst uppehållits av vikarie, av vilken ombyte skett flera gånger.

Skolöverstyrelsen har också haft sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden och beaktat de olägenheter desamma medfört för skolarbetet. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 februari 1927, vilken skrivelse här närslutes som bilaga, påkallar Överstyrelsen också Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på saken. Visserligen rör Överstyrelsens erinringar sig närmast om de svårigheter, som förefinnas för skolmyndighet att kunna försätta ur tjänstgöring en lärare, som på grund av sjukdom, vanförhet, lyte eller minskad arbetsförmåga är ur stånd att sköta sin tjänst, men sådana svårigheter förefinnas också, när det gäller lärares rätt till obegränsad tjänstledighet för sjukdom. Beträffande förstnämnda svårigheter framhåller Överstyrelsen med all rätt det orimliga i att bevisskyldigheten lägges icke på befattningshavaren utan på hans överordnade och det abderitiska i att det kommer helt an på befattningshavaren själv, hurvida han vill underkasta sig den läkareundersökning som är nödvändig eller icke. Denna sin mening säger Överstyrelsen icke vara grundad på enbart principiella skäl utan också på erfarenhet från åtskilliga faktiskt inträffade fall vid olika slag av läroanstalter, som stå under Överstyrelsens inseende. Överstyrelsen poängterar också starkt på ett ställe i sin skrivelse, att *»här föreligger ett tydligt och trängande behov av ändringar»*.

Detta Överstyrelsens uttalande, liksom det faktum att Överstyrelsen hos Kungl. Maj:t redan för fyra år sedan påkallat en utredning i saken — vilket såvitt vi kunnat finna icke kommit till stånd — synes oss starkt motivera att något åtgöres med det snaraste för att bringa rättelse i berörda missförhållanden. Visserligen är det av vikt att statens befattningshavare äro tillförsäkrade trygghet i sin tjänst, så att de icke utan tungt vägande skäl kunna skiljas från densamma eller tvångspensioneras, och ingen lär väl vilja beröva dem nödiga garantier härför. Men å andra sidan är det fullt berättigat, att tillbörlig hänsyn tages till det allmännas intresse, detta icke minst när det gäller ett så viktigt område som folkundervisningens och det uppväxande släktets uppfostran.

Det synes därför oss motionärer vara av behovet påkallat, att klara bestäm-

meler införas i såväl stadgan för rikets allmänna läroverk som i folkskolestadgan, dels därom att lärare, som på grund av sjukdom, vanförhet, lyte eller sådan minskad arbetsförmåga, som av vederbörande skolmyndighet anses förhindra honom att på ett tillfredsställande sätt sköta sin tjänst, skall vara skyldig att för frågans bedömande underkasta sig läkareundersökning av tjänsteläkare eller av annan av Överstyrelsen därtill förordnad läkare, och dels att lärare, som på grund av sjukdom varit tjänstledig under en längre sammanhängande tid, exempelvis fem år i följd, skall efter vederbörlig prövning kunna förtidspensioneras eller för fortsatt tjänstledighets erhållande ovillkorligen vara skyldig underkasta sig läkareundersökning av tjänsteläkare eller av Överstyrelsen härför förordnad läkare.

Då emellertid Överstyrelsen ansett frågan vara av den art, att den icke kan lösas fristående för sig utan kräva en allsidig prövning, vilja vi icke ifrågasätta en omedelbar ändring i berörda bestämmelser utan stanna vid yrkandet på en skyndsam utredning av densamma.

Med stöd av vad sålunda anförts få vi härmed vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam utredning om huruvida icke sådana bestämmelser böra införas i såväl stadgan för rikets allmänna läroverk som ock i folkskolestadgan, som gå ut på

dels att lärare, som på grund av sjukdom, vanförhet, lyte eller minskad arbetsförmåga av vederbörande skolmyndighet anses oförmögen att på ett tillfredsställande sätt sköta sin tjänst, skall vara skyldig att för frågans bedömande underkasta sig sådan läkareundersökning, som vederbörande skolstyrelse eller Överstyrelsen anser nödigt föreskriva, samt

dels att lärare, som på grund av sjukdom varit tjänstledig en längre tid, exempelvis fem år i följd, skall antingen, efter vederbörlig prövning, kunna förtidspensioneras eller under alla förhållanden, för varje gång fortsatt tjänstledighet för sjukdom sökes, vara skyldig underkasta sig läkareundersökning av tjänsteläkare eller annan läkare, som av Överstyrelsen förordnas.

Stockholm den 22 januari 1931.

Olivia Nordgren

C. P. Olsson

Av avskrift.

TILL KONUNGEN.

Skolöverstyrelsen tillåter sig härmed i underdånighet fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet vid vissa förhållanden, som finnas berörda i det underdåniga utlåtande, vilket justitiekanslersämbetet den 5 september 1925 avgav angående adjunkten vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm. R. V. Täckholms avstängning från tjänstgöring.

Ämbetet talar där bl. a. om Kungl. Maj:ts befoغنhet att tvångspensionera en ämbetsman, som är tjänsteduglig på grund av sjukdom, vanförhet, lyte eller eljest nedsatt arbetsförmåga. Härom säger ämbetet: »Vad pensionslagen i detta ämne innehåller har tillkommit efter ett kommittéförslag, där det bl. a. anförts: Där en tjänsteinnehavare på grund av — — — långvarig obotlig sjukdom icke längre förmår att på ett tillfredsställande sätt sköta de till hans tjänst hörande göromål, måste det icke allenast för honom själv utan jämväl och i synnerhet från det allmännas sida anses önskligt, att han lämnar plats för en annan, vilken äger de för tjänstens behöriga bestridande nödiga förutsättningar (se prop. nr 18 till 1907 års riksdag sid. 61). Men pensionslagens ifrågavarande stadganden, som för övrigt äro ganska begränsade, lägga bevisbördan icke på befattningshavaren utan på hans överordnade. Och det lär icke kunna förnekas, att presterandet av den erforderliga bevisningen understundom kan omöjliggöras i den mån det allmänna saknar medel framtvunga en önskvärd läkareundersökning.» Längre fram övergår justitiekanslersämbetet till att tala om avstängningsrätt gentemot tjänsteinnehavare och säger då bl. a.: »Skulle Kungl. Maj:t gentemot ämbetsman äga någon annan avstängningsrätt än den jämväl till myndigheterna delegerade, d. v. s. avstängningsrätten med hänsyn till ett förestående åtal m. m., så vågar under alla omständigheter justitiekanslersämbetet med hänsyn till 36 § regeringsformen icke påstå, att denna rätt sträcker sig längre än till sådana fall, då en befattningshavare är tjänsteduglig på grund av sjukdom, vanförhet, lyte eller minskad arbetsförmåga. Vad beträffande tvångspensionering sagts om bevisskyldigheten och svårigheten att prestera sådan gäller även här.»

Vad sålunda yttrats angående tvångspensionering har överstyrelsen i detta sammanhang anført endast för att bättre belysa vad som yttrats angående avstängning från tjänstgöring på grund av sjukdom, vanförhet, lyte eller minskad arbetsförmåga. Den bild justitiekanslersämbetet tecknat av de i detta avseende gällande bestämmelserna, torde kunna sammanfattas på följande sätt.

Om den myndighet, som har ansvaret för arbetet inom något visst område av statens verksamhet, har anledning till den uppfattningen, att någon befattningshavare inom området på grund av sjukdom, vanförhet, lyte eller minskad arbetsförmåga icke kan sköta sin tjänst, är det givetvis myndighetens plikt att förskaffa sig så vitt möjligt fullständig visshet i detta avseende och att, om sagda uppfattning skulle befinnas riktig, sörja för att befattningshavaren befrias från sitt arbete. Den för befattningshavaren lindrigaste och även ur andra synpunkter riktigaste formen för en dylik befrielse är i regel tjänstledighet på grund av sjukdom. För att nyssnämnda visshet skall kunna vinnas och i händelse av behov tjänstledighet beviljas, erfordras vederbörligt läkarebetyg. Men det

kommer helt an på befattningshavaren själv, huruvida han vill underkasta sig den läkareundersökning, som är förutsättning för ett dylikt betygs utfående.

Alltså: det är myndighetens plikt att införskaffa läkarebetyg, men det är befattningshavarens rätt att förhindra sådant införskaffande. En dylik situation är uppenbarligen orimlig. Att den det är, det står för överstyrelsen klart icke blott på grund av principiella överväganden utan också på grund av erfarenhet från åtskilliga faktiskt inträffade fall vid olika slag av läroanstalter, som stå under överstyrelsens inseende. Överstyrelsen tänker därvid icke minst på folkskolorna. Visserligen äro lärarna vid dessa anställda icke i statens utan i vederbörande kommuns tjänst. Men principiellt torde de i nu förevarande avseende vara likställda med befattningshavare i statens tjänst. Och praktiskt taget kan den i och för sig orimliga situation visa sig ännu mera olycksbringande vid en folkskola än till exempel vid ett allmänt läroverk, enär vid den förra skolan en lärjungeavdelning vanligen undervisas av en enda lärare och således är helt beroende av dennes duglighet. På grund av det anförda står det för överstyrelsen klart, att här föreligger ett tydligt och trängande behov av förändrade bestämmelser. Emellertid torde, åtminstone när fråga är om i statens tjänst anställda befattningshavare, frågan knappast kunna lösas genom åtgärder som allenast åsyfta de eller de lärarekåren. Justitiekanslersämbetet har påpekat sammanhanget mellan nu förevarande angelägenhet och § 36 regeringsformen. Överstyrelsen känner sig visserligen icke fullt övertygad därom, att sagda §, vilken giver ämbets- och tjänstemän trygghet mot avsättning utan rannsaking och dom samt mot tvångsförflyttning, nödvändigt behöver utgöra hinder för rationella bestämmelser angående sjukledighet, men tilltror sig å andra sidan icke att mot justitiekanslersämbetet lösrycka den senare frågan från den förra eller de statligt anställda lärarekåren från sammanhanget med andra tjänstemannakårer i statens tjänst. Den fråga, som överstyrelsen nu närmast har i sikte, är beroende av möjlighet för de myndigheter, som hava att avgöra frågor angående lärares tjänstledighet, att i händelse av behov, oberoende av lärares egen önskan, införskaffa läkarbetyg angående en lärares hälsotillstånd och tjänsteduglighet. Men denna fråga synes icke kunna lösas fristående för sig utan torde kräva en allsidig prövning, som bl. a. tager hänsyn dels till de anförda konstitutionella synpunkterna, dels till vad som i förevarande avseende bör gälla rörande statens och kommuns tjänstemän överhuvudtaget. En dylik prövning skulle emellertid komma att beröra en stor mängd frågor, som ligga utanför överstyrelsens arbetsområde, och kan därför icke företagas av överstyrelsen utan torde böra föranstaltas av Eders Kungl. Maj:t.

Det torde icke kunna tillkomma överstyrelsen ens att förslagsvis draga gränserna för en dylik undersökning, utan vill överstyrelsen nu begränsa sitt yrkande till den fråga, som överstyrelsen enligt det ovan sagda närmast har i sikte, utan att uttala någon bestämd mening rörande spørsmålet, i vad mån nämnda frågas prövning enligt det likaledes ovan sagda förutsätter undersökningens utsträckande till andra frågor.

På grund av vad sålunda anförts får överstyrelsen i underdånighet hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, på vad sätt möjlighet kan beredas de myndigheter, som hava att besluta angående tjänstledighet för olika lärarekårer, att i händelse av behov införskaffa läkarebetyg angående en lärares hälsotillstånd, oberoende av vederbörande lärares egen önskan.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektör Bergqvist, avdelningscheferna överdirektören Falk och undervisningsrådet Fredrikson, t. f. avdelningschefen undervisningsrådet Nylund, undervisningsrådet Johansson föredragande, och Berglund samt t. f. undervisningsrådet Hänniger.

Stockholm den 11 februari 1927.

August Johansson,
föredragande.

Underdånigst

B. J:n Bergqvist.

/ *Bell Kruse.*
